

Elena CORNOIU

Elena CORNOIU

**COORDONATE ALE ACTIVITĂȚII POLITICE
ȘI MILITARE ALE LUI CHRISTIAN TELL**

EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2017

Referenți științifici:
Prof.univ.dr. Sorin Liviu Damean
Prof.univ.dr. Constanțiu Dinulescu

Copyright © 2017 Editura Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CORNOIU, ELENA

Coordonate ale activității politice și militare ale lui
Christian Tell / Cornoiu Elena. - Craiova : Universitaria, 2017
Conține bibliografie
ISBN 978-606-14-1338-6

94

Tehnoredactare computerizată: Constantin C. CORNOIU

INTRODUCERE

Istoriografia românească a dedicat numeroase lucrări personalităților care au participat la Revoluția de la 1848. Dacă multe dintre ele au dominat scena politică în calitate de personalități ale făuririi României moderne beneficiind de veritabile tratate de istorie, există și alte personalități care au încetat după 1859 să activeze în prim planul politicii românești, ocupând cel mult fotolii ministeriale. Este cazul lui Christian Tell (1808-1884), unul dintre numeroșii revoluționari proveniți din rândurile nou înființatei armate române prin Regulamentele Organice. Acesta, a urcat până în 1848 treptele ierarhiei militare până la rangul de maior. Atras de idealurile revoluției, Christian Tell s-a implicat activ în organizarea militară a Revoluției, acceptând poziția de membru în guvernul provizoriu și mai apoi în Locotenența Domnească. Avansat la gradul de general, în timpul Revoluției de la 1848, după urcarea pe tron a lui Alexandru Ioan Cuza, Christian Tell și-a păstrat titlul ca pe unul onorific, nemaifiind preocupat de viața militară. Dorința de a se implica activ în politică este indiscutabil legată de cei aproape 9 ani de exil în care a străbătut toată Europa.

Formația sa de militar l-a determinat să adopte o poziție moderată în cadrul mișcării liberale, devotată cauzei unioniste. Din acest motiv, s-a aflat în permanent conflict cu revoluționarii radicali, elocvent fiind faptul că, alături de Heliade-Rădulescu a fost de multe ori acuzat de trădare, ba chiar provocat la duel de Nicolae Bălcescu.

Contemporanii îl vedeau fie ca pe un om „în al cărui trecut nu poți găsi nimic onorabil”, cum gândeau mulți dintre confrății săi revoluționari, fie ca pe un intelectual intransigent, amenințând cu demisia în momentul în care, nejustificat, opinia sa nu era ascultată, fapt ce l-a determinat pe tânărul prinț Carol să noteze într-o scrisoare expediată tatălui său regretul că Regele Prusiei nu putuse să cunoască acel caracter remarcabil al unei personalități precum Christian Tell.

Ministru al Instrucțiunii Publice sub Cuza, este păstrat după 1866, moment la care a contribuit din plin, pe scena politică a tânărului

stat român, ocupând demnități ministeriale precum Ministru de Război, pentru câteva zile în martie 1871, Ministru al Instrucțiunii Publice, Ministru Interimar la Justiție, Ministru de Finanțe, dar și demnități administrative precum aceea de primar al Bucureștilor.

O posibilă explicație a faptului că s-a poziționat în planul secund al politicii după 1866 este aceea că era printre decanii de vârstă ai generației de la 1848 (avea 70 de ani când România și-a proclamat Independența).

Încercările sale de a fi ales deputat în Parlament după 1878 nu au fost de multe ori încununate de succes, deși experiența îl recomanda cu prisosință (deputat în Adunarea Ad-hoc a Țării Românești, membru în Comisia Centrală de la Focșani, membru în comisia de redactare a Constituției din 1866, autor al mai multor propuneri și amendamente).

Nu i se pot reproșa lui Christian Tell o serie de măsuri luate în timpul activității sale politice. Caracterul său moderat l-a făcut să se apropie de conservatorii lui Lascăr Catargiu. Totodată, nu poate fi învinovățit că a semnat, ca Ministru al Instrucțiunii Publice, actul de destituire din învățământul public a învățătorului Ion Creangă, viitorul mare scriitor, care după aceea, la sfatul lui Mihai Eminescu, el însuși înlăturat de pe poziția de revizor școlar, s-a apropiat de cercul Junimea. Ion Creangă fusese caterisit din rândurile clerului ortodox, ceea ce pentru epocă era o gravă incompatibilitate cu poziția de cadru didactic.

Divergențele sale cu Titu Maiorescu, animator al Junimii trebuie înțelese tot prin prisma vârstei înaintate a lui Tell.

Cel mai important este faptul că aptitudinile militare le-a transmis fiului său Alexandru Tell, unul din marii generali ai armatei române, în timp ce în plan cultural a acumulat una dintre cele mai cuprinzătoare biblioteci de familie din epoca modernă, îmbogățită de urmașii săi și donată Orașului Târgu-Jiu de unul dintre nepoții săi.

În scopul cunoașterii zbuciumului care a stat la temelia angajamentului civil al revoluționarului pașoptist, sprijinitor al unirii Principatelor, Christian Tell, și restituirii unor comori bibliofilele celor interesați de actul de cultură, am realizat, în vara

anului 2008, inventarierea faptică, cantitativ și calitativ, a fondului de carte „General Tell”.

Considerăm acest demers semnificativ dat fiind faptul că de la donația de carte făcută de nepotul generalului, Alexandru Christian Tell, s-au scurs 85 de ani, iar fondul de carte „General Tell” a trecut prin perioade dificile, nefiind nici bine conservat, nici valorificat.

Deși nu se păstrează o listă, un catalog sau un inventar cu cărțile care au aparținut generalului Christian Tell, inventarierea și cercetarea acestui depozit, a documentelor de arhivă și a altor mijloace care ne-au stat la îndemână, ne-au permis identificarea aceluia pe care generalul le-a cumpărat de-a lungul vieții sale¹.

În mod indiscutabil, lucrările marilor clasici ai literaturii universale, i-au influențat gândirea. În bibliotecă se găsesc de la clasici ai antichității la corifeii ai iluminismului european. Totodată, a fost preocupat de cunoaștere prin achiziționarea a valoroase volume de carte rară, dar și a numeroase reviste, dicționare, ghiduri, periodice editate în limbile: franceză, română, italiană, germană, latină, greacă veche și spaniolă, a căror valoare este sporită de faptul că au aparținut familiei Tell, iar unele din acestea au fost cumpărate și utilizate de generalul Christian Tell.

Nici unul dintre volumele înregistrate în fondul de carte „General Tell” nu este semnat de Christian Tell, fapt ce ne îndreptățește să afirmăm că generalul, atât în perioada cât a fost elev și militar, dar și în restul vieții, probabil, nu obișnuia să-și pună semnătura pe cărți.

Biblioteca personală a generalului Christian Tell s-a constituit atât din necesități impuse de poziția acestuia în viața politică și socială a secolului al XIX-lea, dar și sub impulsul pregătirii culturale a fiilor săi. Biblioteca și-a conturat profilul, în cea mai mare parte, prin achiziții sistematice de cărți și publicații, prin donații și dedicații făcute de anumiți autori ai vremii, mulți prieteni și apropiați ai familiei generalului Christian Tell.

¹ A se vedea Elena Cornoiu, *Inventarul fondului de carte „General Tell” al Bibliotecii Județene Gorj „Christian Tell”*, Târgu-Jiu, Editura Academica Brâncuși, 2009.

Evaluarea preocupărilor bibliofile ale lui Christian Tell ne-au oferit posibilitatea să conturăm principalele etape ale vieții sale: studiile civile și militare, perioada serviciului militar, comandamentele revoluționare, exilul, demnitățile legislative, executive și administrative pe care le-a ocupat în cei 76 de ani de viață.

Fiu de moșnean din Gorj, crescut și educat în spiritul sentimentelor de dreptate și dragoste de țară, călit în trupele de panduri și în rândul armatei române, mai ales în timpul Revoluției române de la 1848, luptător pentru făurirea și consolidarea României moderne, om de cultură cu un larg orizont politic, Christian Tell este o personalitate a istoriei moderne a României care a devenit o exponentă a idealurilor și năzuințelor fundamentale ale poporului român în momente de răscruce.

Ultima lucrare monografică dedicată în întregime personalității lui Christian Tell a apărut în 1976², deci acum mai bine de patru decenii. De atunci au apărut însă, fără îndoială, o mulțime de lucrări ample, studii și articole relative la marile momente istorice ce au marcat secolul al XIX-lea, în care se derulează îndelungata viață a lui Christian Tell. Au apărut culegeri de documente care valorifică tezaurul documentar inedit păstrat la Biblioteca Academiei Române, la Arhivele Naționale și la Biblioteca Națională a României, precum și studii care, dacă nu publică asemenea documente, se bazează pe informația oferită de acestea.

Demersul nostru științific implică valorificarea acestor contribuții referitoare la viața și activitatea politico-militară ale lui Christian Tell, completându-le cu unele date cuprinse în fondurile documentare inedite păstrate de instituțiile amintite, dar și de Direcția Județeană Gorj a Arhivelor Naționale.

Un prim aspect în reevaluarea personalității lui Christian Tell se referă la reperele biografice care evidențiază nu numai educația sa, formarea militară și spirituală, ci și originea gorjeană a familiei sale. În capitolul care cuprinde această tematică un rol important îl are cercetarea documentelor de arhivă provenite din fondurile aflate în

² Anastasie Iordache, Constantin Vlăduț, *Christian Tell. 1808-1884*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1976.

administrarea Direcției Județene Gorj a Arhivelor Naționale, care oferă date inedite cu privire la familia Tell, dar, în egală măsură, și bogate informații referitoare la înființarea, organizarea și funcționarea Bibliotecii Publice „General Tell”.

În fondurile de la Arhivele Militare Istorice Pitești (Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti”, Pitești), am identificat documente ce oferă informații privitoare la unul dintre cei mai cunoscuți fii ai generalului, Alexandru Tell, care a îmbrățișat cariera militară.

Un alt aspect deosebit de semnificativ în creionarea portretului lui Christian Tell, care a fost poate cel mai mult dezbătut, considerându-se a fi apogeul carierei sale politice, privește momentul Revoluției de la 1848. Un capitol aparte tratează contribuția fruntașului pașoptist la derularea evenimentelor revoluționare din 1848 în Țara Românească, urmărindu-se sursele bibliografice și colecțiile de documente publicate. Fără îndoială, Christian Tell a avut un cuvânt greu de spus în pregătirea și desfășurarea Revoluției de la 1848 din Muntenia, care nu poate fi concepută acum fără contribuția sa, iar demersul nostru urmărește a indica atât punctele pozitive, cât și pe cele negative, atât prin prisma documentelor editate și inedite, cât și prin cea a surselor memorialistice. Încă de la declanșarea Revoluției de la 1848 se observă o regrupare a fruntașilor revoluționari, Tell situându-se treptat pe poziții moderate, delimitându-se de radicali, fiind mai prevăzător, încercând să evite pierderile umane și materiale, obținând rezultate mai ales pe baza tratativelor. Această poziție i-a atras adversitatea unor fruntași revoluționari radicali, precum I. C. Brătianu, C. A. Rosetti, dar și a lui Nicolae Bălcescu. Interesant este că, deși se situa pe poziții moderate, el n-a fost preferat la conducerea oștirii țării și la constituirea Guvernului provizoriu, tocmai pentru a nu adopta o atitudine dictatorială.

După înăbușirea Revoluției de la 1848 din Țara Românească, drumul său este cel al exilului, mai întâi peste Carpați, în Transilvania, apoi la Paris, pentru a se stabili pentru mai mulți ani în insula Chios și apoi la Smirna. Din această dificilă perioadă a pribegiei, semnificativă este încercarea de a prelua conducerea emigrației alături de ceilalți membri ai Locotenenței domnești, Ion Heliade-Rădulescu și Nicolae

Golescu, și apoi tentativa de a lua parte la războiul Crimeii alături de forțele otomane împotriva celor țariste.

Această inițiativă a sa, care a fost privită inițial cu simpatie de turci și sprijinită de un grup de revoluționari care i-au fost mereu aproape, precum Nicolae Pleșoianu și Alexandru Christofi, nu a avut sorti de izbândă, dar indică implicarea sa politică, în ciuda lungii perioade de izolare. Din această perioadă a exilului datează o corespondență foarte vastă primită de Christian Tell, care, deși relativ retras și izolat, având greutăți financiare cauzate mai ales de susținerea numeroasei sale familii, primea nenumărate scrisori din partea unor personalități de primă mână din conducerea Revoluției de la 1848, e drept, mai cu seamă din partea fruntașilor de orientare mai moderată (Al. G. Golescu, Nicolae Pleșoianu, Alexandru Christofi etc.). Dacă îi luăm în considerare pe frații Golești (Nicolae, Ștefan – care aveau o orientare mai liberală) putem afirma că Tell întreținea relații cu toate cercurile emigrației române și deținea informații amănunțite cu privire la toate întreprinderile reprezentanților acesteia.

În demersurile istoriografice privitoare la afirmarea și desăvârșirea Unirii Principatelor Române de la 1859, rolul lui Christian Tell este mai puțin reliefat, cu toate că a făcut parte din Adunarea ad-hoc, reprezentându-i pe micii proprietari din districtul Gorj, a luat parte la lucrările Comisiei Centrele de la Focșani și apoi a fost deputat în Adunarea electivă a Moldovei, chiar ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, cu importante contribuții în domeniul păstrării patrimoniului mănăstirilor și folosirii obligatorii a limbii române ca limbă de cult. Christian Tell a fost unul dintre susținătorii domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Chiar și atunci când a demisionat din funcția de ministru, sesizând unele nereguli care se petreceau mai mult sau mai puțin cu știința domnitorului, Tell i-a rămas credincios până la capăt, primind atribuții variate, precum cea de comisar extraordinar în Oltenia, fiind trimis cu o misiune confidențială în Serbia.

Fiind unul dintre susținătorii lui Cuza, Christian Tell l-a sprijinit și în timpul loviturii de stat, iar după abdicare a avut nevoie de o perioadă de timp pentru a se asigura de utilitatea aducerii pe tronul României a principelui Carol I. Când s-a convins de aceasta,